

Jaroslav Mezník

Národnost: česká

Datum narození: 31. prosince 1928

Místo narození: Bratislava

Datum úmrtí: 28. listopadu 2008

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Mezníkovi předci byli za habsburské monarchie čelnými moravskými politiky. Otec Jaroslav působil jako vysoký státní úředník na Slovensku a v letech 1933–1938 se stal viceprezidentem Podkarpatské Rusi, v roce 1941 byl poté jmenován moravským zemským prezidentem. Na podzim stejného roku ho zatklo gestapo a po týdnu ve vězení zemřel. Jaroslav Mezník mladší měl tři starší sestry. Oženil se s Vlastou, rozenou Potměšilovou, tehdy ještě studentkou medicíny. Po téměř dvaceti letech manželství se rozvedli. Měli spolu dceru Dagmar, provdanou Kalmusovou, podnikatelku. Podruhé se Mezník oženil s Irenou Hrabětovou, historičkou a archivářkou, jež řadu let na působilá Ústavu polonistiky a slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity.

Akademické působení

Jaroslav Mezník vystudoval klasické gymnázium v Brně, které ukončil maturitou v roce 1948. Následně se mu navzdory sociálnímu původu podařilo projít sítím kádrového posudkového řízení a nastoupit ke studiu historie, filozofie a občanské nauky na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Už v prvním ročníku jej oslovil profesor Jindřich Šebánek, zda by nechtěl vypomáhat jako knihovník semináře pro paleografii a diplomatiku. Tak se Mezník stal nejen knihovníkem, ale i pomocnou vědeckou silou. V následujícím akademickém roce byl zřízen obor archivnictví; Mezník se rozhodl zanechat studia filozofie a občanské nauky a za hlavní obor si zvolil archivnictví. Po dobu svého studia pracoval jako pomocná vědecká síla a podílel se na přípravných pracích pro *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*. To ho také přivedlo k sepsání disertační práce *Studie k počátkům dějin města Jihlavy*. V roce 1953 obdržel – jako jeden z posledních – titul doktora filozofie, poté se stal podle reformy vysokoškolských titulů i promováním historikem.

V roce 1956 se Mezníkovi podařilo získat místo vědeckého aspiranta na brněnské pobožce Historického ústavu ČSAV. V roce 1960 získal titul kandidáta věd na základě práce, která byla později publikována pod názvem *Brněnský patriát a boje o vládu města ve 14. a 15. století*. Od té doby působil jako vědecký pracovník, zabýval se dějinami měst, zejména Prahy. Zároveň začal externě přednášet na své alma mater. V roce 1968 se habilitoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy prací *Cesta Prahy k husitské revoluci*. Na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity přednášel do roku 1971. O rok později Mezníkovi vypřela pracovní smlouva na ČSAV a s přihlédnutím k jeho původu, veřejné a politické činnosti mu už nebyla prodloužena. Krátce poté byl dokonce uvězněn. Následně se vědecké práci nemohl věnovat jinak než ve volném čase.

Do akademického prostředí se Jaroslav Mezník vrátil až po sametové revoluci, kdy se stal zástupcem ředitele Historického ústavu ČSAV a vedoucím jeho brněnské pobočky. V roce 1992 byl jmenován profesorem starších obecných dějin na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Podílel se mj. na úpravách výuky historie ve svobodném státě. V akademickém roce 1994/1995 se postavil do čela fakulty jako děkan. V roce 1996 odešel do důchodu, byť na univerzitě dále přednášel. Kromě seminářů ze středověkých dějin vedl také předmět zabývající se *Chartou 77* a disentem v období komunismu. Jak napsal Martin Wihoda, sestavil program semináře bez špetky zloby a „provázel posluchače po místech naší novodobé paměti, aby se občas sám proměnil v pamětníka, a dodal tak svému výkladu neodolatelné kouzlo bezprostřednosti.“

Hlavní Mezníkovou vědeckou parketou byly dějiny vrcholného středověku v českých zemích, dějiny měst a Morava za lucemburských markrabat. Z významných prací vydaných ještě v době jeho působení na Historickém ústavu ČSAV lze jmenovat např. *Venkovské statky pražských měšťanů v době předhusitské a husitské* (1965). Publikování v 70. a 80. letech mu bylo znemožněno, v samizdatové edici *Petlice* však otiskl studii *Jeronym Šrol – Úvahy o osudech jednoho husity* (1979). Pod jménem Františka Matějky mu vyšly studie *Vývoj feudálního majetku na jihovýchodní Moravě ve 14. a 15. století* (1980) či *Města, městečka a vesnice na Brněnsku ve 14. a 15. století* (1984). Publikoval také v samizdatovém periodiku *Historické studie a recenze* a některé jeho práce vyšly i v zahraničí. Jeho velká díla pak mohla vyjít až v devadesátých letech: *Praha před husitskou revolucí* (1990), *Čechy a Morava ve 14. století* (1991), *Lucemburská Morava 1310–1412* (1999) nebo výbor jeho článků a studií *Tvář stárnoucího středověku* (2008). Pro své studenty připravil skripta *Přehled dějin středověké západní Evropy I.* (1995). Zmínit je třeba rovněž i vzpomínkovou knihu *Můj život za vlády komunistů (1948–1989)*.

Za svoji (nejen) vědeckou činnost byl v roce 1998 oceněn Řádem Tomáše Garrigua Masaryka. V roce 1995 mu byla udělena zlatá medaile Masarykovy univerzity a o pět let později i Cena rektora Masarykovy univerzity. Od Akademie věd ČR obdržel medaili Františka Palackého Za zásluhy o společenské vědy. Získal také Cenu města Brna za společenské vědy (2000) a o čtyři roky později mu byla za celoživotní činnost v oblasti historie udělena pamětní medaile městské části Brno – Královo Pole.

V 90. letech 20. století byl členem Vědecké rady Masarykovy univerzity, Vědecké rady Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, dále Vědecké rady Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě či Vědecké rady Masarykovy společnosti. Působil v různých komisích, například v akreditační subkomisi ministerstva školství. Zasedal také v redakčních radách různých periodik – již v 60. letech *Vlastivědného věstníku moravského*, v 90. letech pak i *Českého časopisu historického* a spolu s Jaroslavem Pánkem se stal vedoucím redaktorem sborníku *Historica*. Působil také v Muzejním spolku v Brně, kde vykonával i organizační činnost. Muzejní a vlastivědná společnost v Brně Mezníkovi v roce 2008 udělila čestné členství.

Profesní působení

Již během posledního roku vysokoškolského studia získal Jaroslav Mezník práci v Krajském archivu Olomouckého kraje v Janovicích u Rýmařova. Jeho působení zde bylo přerušeno prezenční vojenskou službou, roce 1956 získal práci na Historickém ústavu ČSAV a archiv natrvalo opustil. Ovšem i během svého krátkého působení v Janovicích se zasloužil o vznik tištěného archivního průvodce, usnadňujícího badatelům orientaci v místních

fondech a sbírkách. Po propuštění z vězení v polovině 70. let začal pracovat jako skladový dělník v továrně na výtahy Transporta. Od ledna do června 1990 byl poslancem Federálního shromáždění ČSFR. V roce 1996 neúspěšně kandidoval do Senátu Parlamentu ČR.

Veřejná činnost

Jaroslav Mezník byl po celý život politicky a veřejně angažovaný, už během gymnaziálních let (1946–1948) se stal členem mládeže Československé strany národně socialistické. Povedlo se mu vystudovat vysokou školu, aniž by musel vstoupit do Českého svazu mládeže a aniž by předstíral, že přijal komunistickou stranou prosazovaný světonázor – naopak často v seminářích s vyučujícími na toto téma polemizoval. Na počátku 50. let poprvé vstoupil do ilegální protikomunistické skupiny a stál rovnou v jejím čele. Jednalo se o skupinu mladých lidí, většinou Mezníkových spolužáků z gymnázia a fakulty, kteří si říkali Socialistické podzemní hnutí a psali protikomunistické nápisy na silnicích, rozvěšovali plakáty a vylepovali po městě různá hesla.

Především kvůli svému rodinnému původu strávil vojenskou službu (1953–1955) u pomocných technických praporů. Nejprve pracoval několik týdnů na stavbě v Klimentově, pak byl převelen do hlubinného dolu Julius Fučík v Petřvaldě, kde po dva roky fáral na šachtě.

V 60. letech 20. století se stal v rámci dobových možností i politikem, promlouval k publiku a formuloval politické programy. V duchu rodinné tradice se profiloval jako liberální demokrat.

V roce 1968 vstoupil Jaroslav Mezník do Československé strany socialistické, které pomáhal vymanit se z komunistického vlivu. I po roce 1969 rozšiřoval letáky, distribuoval samizdat a spolu se svými kolegy sestavil *Malý akční program Československého hnutí za demokratický socialismus*. Za tuto svoji politickou činnost byl v lednu 1972 zatčen a uvězněn na základě zákona o podvracení republiky na tři a půl roku v Bohunicích, na Borech a v Litoměřicích.

Ani po podmíněčném propuštění v prosinci 1974 svoji politickou činností neukončil. Zařadil se do řad disentu, kde zaujímal významné funkce, stál u zrodu různých iniciativ a byl jedním z hlavních organizátorů nezávislého intelektuálního dění v Brně. Stal se signatářem *Charty 77*, redaktorem samizdatových *Historických listů*, účastnil se podzemní brněnské univerzity. Za tuto aktivitu byl několikrát vyslýchán Státní bezpečností a dvakrát krátce uvězněn. V roce 1988 participoval na obnově činnosti Masarykovy společnosti a stanul v čele její brněnské pobočky. Ve stejném roce se angažoval v Hnutí za občanskou svobodu. V listopadových dnech 1989 spoluzakládal Občanské fórum v Brně, v prosinci vstoupil do Československé sociální demokracie a podílel se na jejím obnovení. V lednu 1990 se pak stal poslancem Sněmovny národů Federálního shromáždění ČSFR a byl členem zahraničního výboru.

Evaluace

Jaroslav Mezník je považován nejen za uznávaného odborníka v oblasti středověkých dějin, ale také za velkou morální autoritu.

Ohlasy

V případě Jaroslava Mezníka se přímo vnučuje otázka: Proč byl člověk tak laskavý, noblesní a otevřený postižen takovými nepříznivými osudu. Když se zamyslíme hlouběji, zjistíme, že právě tyto kladné vlastnosti byly příčinou Mezníkových trampot. [...] Sociální citění je dalším z rysů, který oslavence provází. Mezník je ochoten finančně podpořit kdekterého kolegu, který se dostane do materiální tísně a činí tak způsobem přirozeným a jen jakoby mimochodem. Úzkostně ovšem chrání i státní finance a tak, když poprvé žádal o grant, uvedl částku tak nízkou, že se zdála podezřelou a grant mu nepřiznali. \ [Libor Jan](#)

Musel jsem žasnout nad tím, s jakým stoickým klidem o životě ve věznicích mluvil a s jakou jasnou myslí vězení přežil. Dověděl jsem se pak od jednoho z jeho spoluvězňů, jakým pozhánáním bylo sdílet s ním celu. Svědectví o této době patrně podá sám. Já vím jen to, že se snažil udržovat kontakt s historií aspoň prostřednictvím vězeňské knihovny a že se dokonce pokoušel psát v cele studii o Joštu Lucemburském. Řekl mi také, že ve vězení poznal, že je především historikem a pokusí se do vědy vrátit.

\ [Josef Válka](#)

Po celá desetiletí můj přítel viděl svůj ideál nikoli ve studiu, vedoucím ke spisování, ale k dvojkolejně dráze, která byla do poloviny 20. století samozřejmá. V působení vysokoškolského profesora i badatele v jedné osobě, fascinujícího své žáky a působícího na ně už i nadšením, se kterým přistupuje k práci. Koneckonců to i učinil. Jde tam, kde může uplatnit svůj přístup k posluchačům – a také jim imponovat. Na samém konci své akademické kariéry dostal tedy příležitost dělat to, co chtěl.

\ [Jaroslav Marek](#)

Blízký Mezníkův kolega Jaroslav Marek svého času poznamenal, že kdyby byly u městských bran postaveny kádě, v něž by odkládali přichodící svůj majetek jako v Táboře, byl by jeho přítel první v řadě. Vlídne míněný příměr glosuje nejen pozoruhodně chladný vztah Jaroslava Mezníka k hmotným statkům, ale také jeho úžasnou velkorysost, s níž omlouvá nejrůznější lidské slabosti. Bez špetky shovívavosti však vždy pranýřoval neúctu k pravdě, etice, morálce a vůbec ke všem zdánlivě nedůležitým (abstraktním) hodnotám, s nimiž stojí a padá civilizovaná společnost. Jaroslav Mezník vždy okouzloval svou bezprostředností, nestrojenou skromností a ohleduplností. Také proto si vydobyl přirozenou úctu a respekt studentů i spolupracovníků.

\ [Martin Wihoda](#)

Jaroslav Mezník spravoval stolici středověkých dějin s nevšední velkorysostí. Chránil a na vědeckých radách obhajoval nás, začínající asistenty, nicméně zároveň nám ponechával naprostou volnost, a to jak ve výuce, tak vědeckém životě. Žádal po nás vlastně jen jediné: urychlené odevzdání doktorských prací a poctivě odvedenou práci před i za katedrou. Byl to však vztah plný kritické otevřenosti a důvěry. \ [Martin Wihoda](#)

V první polovině 90. let minulého století, kdy jsem se začal s Jaroslavem Mezníkem pravidelně setkávat, se s nevšedním zápallem i vážností věnoval výuce mladých adeptů historie. Obecné dějiny evropského středověku vnímal v neobvyklé šíři a nebylo jednoduché se na ně připravit; když jsem s ním zkoušel, sám jsem byl často překvapen, do jakých podrobností a souvislostí Jaroslav dokáže jít a co vše po svých studentech požaduje. Examinátorem byl přísným, ale navýsost spravedlivým. Celým svým jednáním a vystupováním vyrůstal z doby mezi dvěma válkami, svým způsobem jakoby ani nepatřil do konce 20. století, resp. připomínal všem, co byli kolem něj, že kdysi panovaly časy, v nichž se ctila slušnost, elegance, odbornost a příměst.

\ [Libor Jan](#)

Tento slušný a laskavý člověk byl patrně nejšlechetnější postavou brněnské opozice. \ [Jana Soukupová](#)

Prameny a literatura

- FASORA, Lukáš. Univerzitní student. Příklad Jaroslava Mezníka a Renaty Svačinové. In *Člověk na Moravě ve druhé polovině 20. století*. Lukáš Fasora a kol. (eds.). Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2011, s. 284–303.
- Hrabětová, Irena, 1939– [online]. [cit. 12. února 2019]. Dostupné z: <<http://biblio.hiu.cas.cz/authorities/249956>>.
- JAN, Libor. Jaroslav Mezník jubuluje. *Časopis Matice moravské*, 2003, roč. 122, č. 2, s. 637–639.
- JAN, Libor. Zemřel Jaroslav Mezník. *Jižní Morava. Vlastivědný sborník*, 2009, roč. 45, sv. 48, s. 296–298.
- JANÁK, Jan. Jaroslav Mezník. *Universitas*, 1993, č. 4, s. 65.
- JANÁK, Jan. Sedmdesát let prof. PhDr. Jaroslava Mezníka, CSc. *Jižní Morava. Vlastivědný sborník*, 1998, roč. 34, sv. 37, s. 317–318.
- Jaroslav Mezník [online]. [cit. 12. února 2018]. Dostupné z: <<http://www.archiv.muni.cz/historie-masarykovy-univerzity/osobnosti/historie-vedeni/1176-jaroslav-meznik>>.
- Jaroslav Mezník [online]. [cit. 12. února 2018]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_Mezník>.
- KUBÍČEK, Jaromír. Jaroslav Mezník čestným členem Muzejní a vlastivědné společnosti v Brně. *Vlastivědný věstník moravský*, 2008, roč. 60, č. 3, s. 326–327.
- LIPOVSKI, Radek – DOKOUPIL, Lumír – ZÁŘICKÝ, Aleš. *Lexikon českých historiků 2010*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2012.
- MAREČKOVÁ, Marie. Pocta profesoru Jaroslavu Mezníkovi. *Univerzitní noviny*, 2002, roč. 9, č. 9, s. 47–48.
- MAREK, Jaroslav. Skica k portrétu. *Časopis Matice moravské*, 1998, roč. 117, č. 2, s. 266–271.
- MENSOVÁ, Kateřina – TERZIJSKI, Pavel – ŽÁK, Michal. Ceny města Brna pro rok 2000. *Univerzitní noviny*, 2001, roč. 8, č. 2, s. 1–4.
- MEZNÍK, Jaroslav. Jak jsem seděl v parlamentě. *Universitas*, 1990, č. 4, s. 61–63.
- MEZNÍK, Jaroslav. *Můj život za vlády komunistů. (1948–1989)*. Brno: Matice moravská, 2005.
- NOVOTNÁ, Jana a kol. *111 příběhů královopolských osobností. Vydáno při příležitosti 100. výročí povýšení Králova Pole na město*. Brno: [s. n.], 2005, s. 91.
- POŽÁROVÁ, Jana. *Osudy profesora Jaroslava Mezníka se zaměřením na období komunismu*. Brno, 2016. Magisterská diplomová práce. Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity.
- Prof. PhDr. Jaroslav Mezník, CSc. [online]. 2018. [cit. 12. února 2019]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=5144>.
- SOUKUPOVÁ, Jana. *Nepoddajní aneb nešlo to jinak. Příběhy jihomoravských disidentů v 70. a 80 letech 20. století*. Brno: Host, 2010, s. 48–53.
- ŠMAHEL, František. Jaroslav Mezník (31. 12. 1928 – 28. 11. 2008). *Český časopis historický*, 2009, roč. 107, č. 1, s. 226–228.
- TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století. II. díl, K–P*. Praha – Litomyšl: Paseka, 1999, s. 381–382.
- TŘEŠTÍK, Michael (ed.). *Kdo je kdo. Osobnosti české současnosti. 5000 životopisů*. Praha: Agentura Kdo je kdo, 2002, s. 422.
- VÁLKA, Josef. Jaroslav Mezník pětadesátník. *Vlastivědný věstník moravský*, 1994, roč. 46, č. 1, s. 71–73.

- Volby do Senátu 1996 [online]. [cit. 12. února 2019]. Dostupné z: <http://www.senat.cz/senat/volby/v1996.php?ke_dni=30.06.2017&O=11>.
- WIHODA, Martin. Jaroslav Mezník pětasedmdesátiletý, pokus o předběžný portrét. *Jižní Morava. Vlastivědný sborník*, 2003, roč. 39, sv. 42, s. 300–301.
- WIHODA, Martin. Nezapomenutelný Jaroslav Mezník. In *Ad vitam et honorem. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám*. Tomáš Borovský – Libor Jan – Martin Wihoda (eds.). Brno: Matice moravská, 2003, s. 15–19.
- WIHODA, Martin. Historik v soukolí dějin. Za Jaroslavem Mezníkem. *Dějiny a současnost*, 2009, č. 1, s. 7.